

Examen HAVO
2019

tijdvak 1
woensdag 15 mei
9.00 - 12.00 uur

oud programma

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 31 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 70 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Hoe onafhankelijk is de journalist?

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In 2015 publiceerde het Commissariaat voor de Media een onderzoek naar de journalistieke onafhankelijkheid van Nederlandse nieuwsmedia. Tekst 1 geeft een samenvatting van de belangrijkste conclusies.

Gebruik de regels 1 tot en met 22 van tekst 1.

Media zoals de nieuwsmedia vervullen verschillende functies voor het individu.

- 2p **1** Leg uit in welk citaat uit het tekstfragment de expressiefunctie van de media te herkennen is. Noem ook de regelnummers.

Gebruik de regels 23 tot en met 43 van tekst 1.

In de voorbeelden uit dit tekstfragment zijn criteria van nieuwsselectie te herkennen die tegenwoordig een groter gewicht gekregen hebben. Eén voorbeeld daarvan is dat nieuws interessant of leuk moet zijn voor de doelgroep (zie de regels 30-35).

- 2p **2** Noem twee **andere** criteria van nieuwsselectie die belangrijker zijn geworden volgens de regels 23 tot en met 43 van tekst 1.

Gebruik de regels 23 tot en met 43 van tekst 1.

Uitgangspunten van de Mediawet en het mediabeleid zijn onder andere de noodzaak van pluriformiteit van informatievoorziening en de noodzaak van onafhankelijkheid van informatievoorziening.

- 2p **3** Leg uit welk **ander** uitgangspunt van de Mediawet of het mediabeleid onder druk kan komen te staan door de verschuiving van aanbod naar vraag zoals beschreven in de regels 23 tot en met 43 van tekst 1.

Lees de regels 44 tot en met 60 van tekst 1.

Het Commissariaat voor de Media hecht veel waarde aan de onafhankelijkheid van de nieuwsredacties in Nederland (zie regels 44-48).

- 2p **4** Geef twee redenen waarom de onafhankelijkheid van nieuwsredacties belangrijk is voor een democratische samenleving.

In het onderzoek werd aan de hoofdredacteuren van de nieuwsorganisaties gevraagd om de risico's op schending van de journalistieke onafhankelijkheid te omschrijven. Hoofdredacteuren van nieuwsprogramma's van **de publieke omroepen** noemden 'afhankelijkheid van het overheidsbeleid' als één van de risico's op schending van de redactionele onafhankelijkheid. (Dit feit staat **niet** in tekst 1.)

- 2p 5 Geef twee voorbeelden waaruit blijkt dat de hoofdredacteuren van nieuwsprogramma's van de landelijke publieke omroepen (zoals Vara, NCRV-KRO, AVRO-Tros) voor hun werk afhankelijk zijn van het overheidsbeleid.

Lees de regels 61 tot en met 70 van tekst 1.

Het dagelijks nieuws is het resultaat van een selectieproces, waarin verschillende filters een rol spelen. Filters zijn onder andere:

- 1 beslissingen van de redactie om wel of niet een verslaggever aandacht te laten besteden aan een onderwerp;
- 2 de beschikbaarheid van bronnen;
- 3 het selectief gebruik van bronnen door de verslaggever;
- 4 de selectieve perceptie van de verslaggever;
- 5 de selectie van nieuwsfeiten door de (eind)redactie.

- 2p 6 – Op welk filter heeft het vaker inhuren van freelancers volgens de regels 61-70 van tekst 1 invloed?
– Geef aan waaruit die invloed blijkt.

Iedere krant beschikt over een document dat dient om de redactionele onafhankelijkheid te beschermen onder andere tegen de commerciële invloeden zoals die van adverteerders.

- 2p 7 – Noem de naam van dit document.
– Geef aan hoe de inhoud van dit document bijdraagt aan het waarborgen van de redactionele onafhankelijkheid.

Opgave 2 Einde van de papieren krant?

Bij deze opgave horen figuur 1 en tekst 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De papieren krant heeft het moeilijk: tussen 2010 en 2015 is het bereik van de Nederlandse dagbladen onder alle leeftijdsgroepen gedaald (zie figuur 1). Toch is de papieren krant nog niet dood volgens Peter de Waard, columnist bij *de Volkskrant* (zie tekst 2).

Gebruik figuur 1.

Het afnemende bereik van de Nederlandse dagbladen is een vraagstuk dat geanalyseerd kan worden vanuit de vier benaderingswijzen van het vak maatschappijwetenschappen.

- 1p 8 Formuleer vanuit de veranderende en vergelijkende benaderingswijze een onderzoeksvraag over dit vraagstuk, waarop het antwoord te vinden is in figuur 1.

Kranten kunnen terechtkomen in een zogenaamde neerwaartse oplagespiraal. Dit gebeurt als de oplage van een krant daalt.

- 3p 9 Leg uit in welke **drie** stappen van de neerwaartse oplagespiraal de oplage van een krant nog verder kan verkleinen.

Gebruik tekst 2.

Peter de Waard ziet als gevolg van de explosieve groei van digitale informatie kansen voor de papieren krant.

- 1p 10 Formuleer een onderzoeksvraag over de inhoud van tekst 2 vanuit de sociaal-culturele benaderingswijze, waarop het antwoord te vinden is in tekst 2.

Gebruik tekst 2.

De moderne Nederlandse samenleving kan beschouwd worden als een informatiemaatschappij.

- 2p 11 Welk kenmerk van een informatiemaatschappij herken je in tekst 2? Geef bij je antwoord een citaat met regelnummers uit de tekst.

In de moderne samenleving wordt “het nieuws overwoekerd door verzinsels, spoof (nepnieuws), amusement, provocaties en scheldpartijen.” (zie regels 9-12 van tekst 2). Papieren kranten kunnen orde scheppen in deze chaos (zie regels 22-38 van tekst 2) omdat hun journalisten en redacties een aantal journalistieke normen hanteren.

- 2p 12 Leg uit hoe kranten met behulp van journalistieke normen orde kunnen scheppen in deze chaos. Ga in je uitleg uit van twee journalistieke normen.

Opgave 3 Lobbyen

Bij deze opgave horen de teksten 3 tot en met 5 en figuur 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Tijdens het proces van politieke besluitvorming wordt volop gelobbyd. In het voorjaar van 2015 publiceerde PvdA-Tweede Kamerlid Lea Bouwmeester samen met partijgenote Astrid Oosenbrug een nota met voorstellen om lobbyen in Den Haag beter zichtbaar te maken (zie tekst 3). Bij de Haagse lobby zijn vaak oud-politici betrokken, zo blijkt uit onderzoek van *de Volkskrant* (zie tekst 4 en figuur 2).

Lobbyen vindt niet alleen plaats in de nationale politiek. Ook op het niveau van de Europese Unie zijn veel lobbyisten actief (zie tekst 5).

Lees de regels 1 tot en met 26 van tekst 3.

De plannen van Kamerlid Bouwmeester hebben betrekking op het werk van lobbyisten.

- 2p 13 Geef een omschrijving van het begrip lobbyen. Betrek in je antwoord twee elementen van het begrip lobbyen.

Gebruik de regels 1 tot en met 26 van tekst 3.

Politieke partijen vervullen verschillende functies in het proces van de politieke besluitvorming.

- 2p 14 Leg uit welke functie van politieke partijen te herkennen is in de regels 1 tot en met 26 van tekst 3.
Kies uit de volgende functies: de selectiefunctie, de articulatiefunctie, de participatiefunctie en de aggregatiefunctie.

Gebruik de regels 1 tot en met 26 van tekst 3.

- 2p 15 – Geef een citaat met regelnummers waaruit blijkt dat de Tweede Kamer het recht van initiatief heeft.
– Geef aan hoe het recht van initiatief uit dit citaat blijkt.

Gebruik de regels 27 tot en met 37 van tekst 3.

Een democratische rechtsstaat heeft onder andere de volgende kenmerken:

- 1 De bevoegdheden van bestuursorganen zijn gebaseerd op de Grondwet.
 - 2 Er is openbaarheid van bestuur.
 - 3 Er zijn politieke grondrechten.
 - 4 Er is sprake van scheiding van de machten.
- 2p 16 – Op welk kenmerk van een democratische rechtsstaat kunnen de voorstellen van Bouwmeester gebaseerd worden?
– Leg je antwoord uit.

Gebruik tekst 3.

De discussie over de invloed van lobbyisten in Den Haag hangt samen met enkele knelpunten ten aanzien van het democratische gehalte van het Nederlandse politieke systeem. Deze knelpunten zijn:

- 1 afnemende invloed van het parlement ten opzichte van de regering;
- 2 ongelijke toegangsmogelijkheden tot de politieke arena.

- 2p 17 – Geef een citaat met regelnummers uit tekst 3 dat een voorbeeld is van knelpunt 1.
- Geef een citaat met regelnummers uit tekst 3 dat een voorbeeld is van knelpunt 2.

Het proces van politieke besluitvorming kan beschreven worden met behulp van de verschillende fasen van het systeemmodel: de invoerfase, de omzettingfase en de uitvoerfase.

- 2p 18 Leg uit in welke **twee** fasen van het systeemmodel veel lobbyactiviteiten zich voornamelijk afspelen.

Lees tekst 4 en bekijk figuur 2.

Dat het bedrijfsleven en organisaties uit de (semi)publieke sector voor hun lobby-activiteiten graag gebruikmaken van ex-politici, heeft alles te maken met de machtsbronnen waarover ex-politici beschikken.

- 4p 19 Leg met behulp van **twee** machtsbronnen uit waarom ex-politici een waardevolle rol kunnen spelen in de lobby van het bedrijfsleven en organisaties uit de (semi)publieke sector.

Gebruik figuur 2.

In figuur 2 is het aantal ex-politici in topfuncties zichtbaar van verschillende Nederlandse organisaties en bedrijven. Ook is te zien van welke politieke partij de ex-politici of ex-politicus afkomstig is.

- 3p 20 **a** In de topfuncties van welk bedrijf of van welke organisatie is het aantal ex-politici van een 'rechtse' partij of partijen groter dan van een 'linkse' partij of partijen?
- Noem van het gekozen bedrijf of de gekozen organisatie het aantal topfuncties per 'rechtse' **en** 'linkse' politieke partij of partijen.
- b** Geef een reden waarom meer 'rechtse' dan 'linkse' ex-politici in de topfuncties van dat bedrijf of organisatie terecht zijn gekomen. Betrek in je antwoord een uitgangspunt van 'rechtse' politieke partijen **en** een uitgangspunt van 'linkse' politieke partijen.

In tekst 4 staat dat PVV'ers en SP'ers nauwelijks meedoen in het netwerk van ex-politici (zie de regels 24-27). Politieke partijen kun je indelen volgens politieke stromingen of ideologieën. De PVV wordt gerekend tot een bepaalde ideologie.

- 3p 21 – Noem de naam van de ideologie waartoe de PVV wordt gerekend.
- Noem twee kenmerken van deze ideologie.

Gebruik de regels 1 tot en met 25 van tekst 5.

In het eerste gedeelte van tekst 5 wordt beschreven hoe het Europese besluitvormingsproces verloopt. Op de puntjes bij de letters a, b en c horen drie Europese politieke organen te staan die in dit proces een rol spelen.

- 3p 22 Geef aan welke organen dit zijn (één orgaan per letter).

Lees de regels 26 tot en met 37 van tekst 5.

Bedrijven investeren veel geld in Europese lobbyactiviteiten. Dit komt onder andere omdat 'Brussel' bevoegdheden heeft die betrekking hebben op economische samenwerking, zoals de ordening van de markten voor landbouwgebieden.

- 2p 23 – Geef een **ander** voorbeeld van economische samenwerking waarop de bevoegdheden van Brussel betrekking hebben.
– Welk algemeen doel van de Europese samenwerking wordt daarmee bereikt?

Opgave 4 Aanpak illegale Brabantse hennepsteelt

Bij deze opgave hoort tekst 6 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In Noord-Brabant worden hennepkwekers tegenwoordig veelal buiten de rechter om bestraft. Het zogenaamde 'kaalplukken' van deze criminelen zou een stuk effectiever zijn en dient mede om de rechterlijke macht te ontlasten.

Gebruik de regels 1 tot en met 29 van tekst 6.

Hennepsteelt leidt tot veel schade bij de overheid en de samenleving.

- 2p 24 Geef twee voorbeelden van materiële schade die de hennepindustrie toebrengt aan de overheid en/of samenleving. Illustreer elk voorbeeld met een ander citaat met regelnummers uit het tekstfragment.

Gebruik de regels 30 tot en met 46 van tekst 6.

Het zogenaamde integraal veiligheidsbeleid heeft een aantal kenmerken, zoals de nadruk op het voorkomen van onveiligheid.

- 2p 25 Welk **ander** kenmerk van het integraal veiligheidsbeleid is te herkennen in het tekstfragment? Illustreer je antwoord met een citaat met regelnummers.

Gebruik de regels 30 tot en met 46 van tekst 6.

- 3p 26 Leg uit dat bij de manier van opsporen die De Groot beschrijft in het tekstfragment, het dilemma van de rechtsstaat een rol speelt. Geef eerst aan wat het dilemma van de rechtsstaat inhoudt.

Gebruik de regels 47 tot en met 73 van tekst 6.

Met de afdoeningstransactie zoals beschreven in het tekstfragment worden verschillende doelen van straf bereikt.

- 4p 27 – Welke twee doelen van straf worden met de afdoeningstransactie bereikt?
- Leg uit hoe elk doel wordt bereikt. Betrek in je uitleg een passend citaat met regelnummers uit het tekstfragment.

Gebruik de regels 47 tot en met 73 van tekst 6.

Er bestaan verschillende theorieën ter verklaring van crimineel gedrag.

- 3p 28 Leg uit welke theorie De Groot en Nanhkoesingh kunnen aanhalen om de effectiviteit van hun aanpak te ondersteunen. Betrek in je uitleg een gegeven uit het tekstfragment.

Er bestaan verschillende kwantitatieve methoden om criminaliteit te meten zoals slachtofferenquêtes, self-report-onderzoeken en rechtbankstatistieken.

- 3p 29 Leg van **elke methode** uit of deze meer of minder geschikt is om vast te stellen of de hennepsteelt door de nieuwe aanpak van politie en justitie zoals beschreven in tekst 6 daadwerkelijk is afgenomen.

Opgave 5 Zo vader, zo zoon

Bij deze opgave hoort tekst 7 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Begin 2016 deed de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de politie een onderzoek naar de kinderen van Amsterdamse beroepscriminelen. In de Volkskrant verscheen een artikel over de resultaten (zie tekst 7).

Gebruik de regels 1 tot en met 30 van tekst 7.

- 1p 30 Welke hypothese of hypothesen zou of zouden ten grondslag gelegen kunnen hebben aan het onderzoek van de Vrije Universiteit?
- 1 Hoe vergaat het de kinderen van beroepscriminelen?
 - 2 In het algemeen belanden jongens vaker in de criminaliteit dan meisjes.
 - 3 Kinderen van criminele ouders hebben een verhoogd risico om in de criminaliteit te belanden.
 - 4 Is er een verschil tussen zonen en dochters van beroepscriminelen waar het gaat om de kans om in de criminaliteit te belanden?
- A alleen 1
B alleen 1 en 2
C alleen 2, 3 en 4
D alleen 3
E alleen 4

Gebruik de regels 31 tot en met 49 van tekst 7.

In dit tekstgedeelte is een groep theorieën te herkennen die een verklaring kan geven voor crimineel gedrag.

Enkele van die groepen van criminologische theorieën zijn: psychologische theorieën, sociaalpsychologische theorieën en sociologisch theorieën.

- 2p 31 – Welke groep theorieën is te herkennen in het tekstfragment?
– Geef een kenmerk van deze groep theorieën en koppel deze aan een gegeven uit het tekstfragment.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.